

MICHEL CLOET, *Het kerkelijk leven in een landelijke dekenij van Vlaanderen tijdens de XVIIe eeuw. Tielt van 1609 tot 1700* (Werken op het gebied van de Geschiedenis en de Filologie). Universitaire Uitgaven, Leuven, 1968, xxxvi-624 blz., ingenaaid 750 BF.

Vooraleer deze recensie te schrijven heb ik deel IV van 'Flandria Nostra' er op nageslagen, waarin ruim 200 bladzijden gewijd worden aan de seculiere geestelijken, mannelijke en vrouwelijke religieuzen, met heel wat lezens- en wetenswaardige dingen over de kerkelijke instelling bij ons, over de groei en bloei van de kloosterorden. Tevergeefs zoekt men er echter naar gegevens omtrent het leven van de geestelijken, seculiere of reguliere. Niet minder teleurgesteld zal men wezen bij een peiling naar het godsdienstig leven van de gewone gelovige. Het kerkelijk leven wordt er teveel beperkt tot de top en tot de kloosterstructuren. De laatste decennia verwacht men terecht bij de geschiedschrijving evenwel nog iets anders. Men is immers meer het leven van de gewone man gaan bestuderen in zijn dagelijkse bedrijvigheid, hetzij als landbouwer, hetzij als ambachtsman. Een ander facet van zijn leven, dat veel meer dan vandaag de dag van betekenis was in zijn dagelijks gedoe, was zijn geloofsopvatting en geloofshouding. Deze geloofsopvatting is veelal moeilijk te achterhalen omdat zij voor de buitenstaander eerder kan verborgen blijven, terwijl de geloofshouding gemakkelijker uit de gewone gedragingen kan worden afgeleid. Het is de grote verdienste van het werk van M. Cloet dat het een bijdrage levert omtrent het geloofsleven en de geloofshouding, zowel van hen die dit geloofsleven bij de massa hebben verzorgd, begeleid en bevorderd, nl. de parochiale geestelijken, als van hen die deze begeleiding is ten dele gevallen. Schrijver onderzocht de godsdienstige beleving en de evolutie hierin gedurende de 17e eeuw in de landelijke dekenij Tielt. Het was een zware opgave gezien de schaarse bronnen die ten dienste staan. Maar elke geboden mogelijkheid heeft hij weten te gebruiken om het religieuze bij de mens op te speuren en te ontdekken.

De auteur ontleedt in een eerste hoofdstuk de aangewende bronnen, met waardeoordeel. Dit hoofdstuk is van bijzonder belang om verdere zoekers en belangstellenden te helpen op hun exploratietocht. Gezien de dekanale verslagen uitzonderlijk belangrijk zijn bij de opzet van deze studie, wordt ook een hoofdstuk gewijd aan de opstellers ervan, nl. de landdekenen, die de visitatie verrichtten, waarbij deken De Mol een bevoorrechte plaats inneemt. Dit alles is nog slechts een onmisbare aanloop naar het doel.

Op de eerste plaats wordt gehandeld over de bezorgers of begeleiders van het geloofsleven bij het volk, nl. de pastoors en hun naaste medewerkers. Ruim 100 bladzijden worden gewijd aan de verscheidene facetten van hun leven: hun bestaansmogelijkheden, verstandelijke ontwikkeling, naleving van de celibaatsverplichting, menselijke verhoudingen, persoonlijk godsdienstig leven, dagelijkse bezigheden, drankmisbruik. Niets wordt hierbij uit het oog verloren. Gezien de gegevens nopens de onderpastoors schaarser zijn, beperken zij zich haast uitsluitend tot hun ambt en vernemen we niets over hun persoon. De ambtsvervulling en het zedelijk gedrag van de koster komt meer aan bod. Verder wordt een kort hoofdstuk gewijd aan de regulieren in de dekenij werkzaam.

De hoofdschotel blijft het godsdienstig en zedelijk leven bij de bevolking. Hieraan worden de hoofdstukken v, vi en vii gewijd. Dat godsdienstig leven spoort de auteur op zowel in het bijwonen van de misviering op zon- en feestdagen (waarbij een evolutie, door de omstandigheden in de hand gewerkt, naar meer getrouwheid valt waar te nemen), als in het naleven van de opgelegde rust op dezelfde dagen; rust, die over het algemeen trouw werd onderhouden op de zondagen, maar meer moeite kostte op de talrijke feestdagen. Bij het sacramenteel leven, wordt vooral de nadruk gelegd op het doopsel, de paasbiecht en paaskommunie; beide laatste kenden slechts weinig verzuimers. Wat voorafgaat

behoort trouwens tot de verplichting die onder bedreiging met bestraffing bij niet-naleving werd opgelegd. Zelfs de strenge vasten- en onthoudingswet dienen wij bij voorkeur van dit standpunt uit te bezien. Om het diepere religieuze bij de massa enigszins te achterhalen, gelden de vrijelijk gekozen godsdienstige belevingen, als de devotiekommunie (ter gelegenheid van de hoogdagen), de broederschappen, de processies, zelfs de heiligenverering. Vooral de broederschappen wijzen op een toename van een persoonlijke vrij gekozen geloofsbeleving, want de statuten ervan legden niet slechts kerkelijke verplichtingen op, maar stelden ook eisen aan de geloofsbeleving.

Het is ook van belang na te gaan wat gedaan werd om de geloofskennis bij de gelovigen te bevorderen. Die mensen die veelal noch lezen noch schrijven konden, waren volledig aangewezen op het onderricht van hun pastoor en zijn helpers. Door de kerkelijke overheid werd niet slechts de nadruk gelegd op de predikatie en het catechismusonderricht, maar dit voorschrift werd in de praktijk over het algemeen goed nageleefd en heeft zeker niet weinig bijgedragen tot een betere geloofskennis en trouwere geloofsbeleving, gezien de predikatie er vooral op gericht was de zedelijke normen in te prenten. Toenemend belang werd gehecht aan het catechismusonderricht van de kinderen, al heeft het heel wat decennia geduurd vooraleer de pastoors van de verplichting op dat punt overtuigd geraakten. . . en de ouders, vooral de armere, bereid waren de kinderen er heen te sturen (er diende hierbij soms ook gedreigd met het onttrekken van de armensteun). Toch bleven de bemoeiingen van de bisschop en de inspanning van de pastoors niet zonder succes. Terloops mag ook gewezen worden op de zorg van de Kerk voor het onderwijs in het algemeen, dat veelal als een taak van de koster werd aangezien.

Van bijzonder belang in deze studie is het hoofdstuk handelend over de aspecten van het zedelijk leven, als zijn de ontspanning, de trouw en ontrouw in het huwelijk en het drankmisbruik. De auteur stelt terecht een vooruitgang vast in het peil van het zedelijk leven, ook al slaagden de kerkelijke banbliksems tegen het 'labbayen' niet ten volle.

Terecht wijdt de heer Cloet ook een hoofdstuk aan de Hervorming en de hiermee nauw verbonden gewetensdwang. Het ware verkeer die zaken te beoordelen met onze huidige normen. Geloofszaak was ook staatszaak, en Kerk en Staat hebben dan ook eeuwen lang samengewerkt om het geloof te bewaren en te herstellen. Hervormingsgezinden kregen geen kans, evenmin als gelovigen die de kerkelijke voorschriften in een van haar facetten publiek met de voeten traden. Hiervoor zorgde het geestelijk gerechtshof.

Uit de terugblik over het geheel blijkt duidelijk dat gedurende de eerste helft van de 17e eeuw zowel voor de geestelijkheid als voor het volk de grondslag werd gelegd van een dieper geloofsleven, dat vooral gedurende de tweede helft van deze eeuw een nog hogere bloei kende.

Deze studie betekent een belangrijke bijdrage tot een betere kennis van het godsdienstig leven van de parochiegeestelijkheid en van de volkse gemeenschap. Het is een aanduiding, een wegwijzer om een verwaarloosd terrein te bewerken en de algemene geschiedenis te verrijken op een belangrijk punt dat tot nog toe in de nevel bleef. Uit dit werk blijkt dat het materiaal voorhanden is, maar tot verwerking dient te worden overgegaan, om te komen tot een betere kennis van de gelovige mens in de periode na de reformatie. De heer Cloet is hierin voortreffelijk geslaagd en verdient niet slechts alle lof en waardering, maar ook navolging.

J. DE BROUWER